

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Allen P.E., Goodrich L.J. & Bildstein K.L. 1996. Within- and among-year effects of cold fronts on migrating raptors at Hawk Mountain, Pennsylvania, 1934-1991. Auk 113: 329-338. Zuidwaartse trek van roofvogels wordt in NO-USA al lang geassocieerd met de passage van koufronten. Een nadere analyse laat zien dat 12 van de 14 roofvogelsoorten in significant grotere aantallen langstrokken in de 1-3 dagen volgend op de passage van een koufront. Echter, het jaarlijkse aantal doortrekkers bleek niet afhankelijk te zijn van het aantal koufronten dat tijdens een herfstperiode passeerde.

Anonymous. 1996. La migration postnuptiale du Circaète Jean-le Blanc à travers les Pyrénées. Organbidexka Col Libre, 2 pp.

Gebaseerd op tellingen in de herfst op meerdere plekken in de Pyreneeën in 1981-94 wordt het doortrekverloop van Slangenarenden geschetst. Trek piekt eind september, speelt zich af tussen 8 en 16 uur en is aan de oostzijde van de Pyreneeën het sterkst. Adulte vogels lijken gemiddeld eerder te passeren jonge (echter, steekproefgrootte per decade wordt niet gegeven). Over de periode 1981-94 lijkt een lichte toename in doortrekkende aantallen te bestaan.

Arroyo B.E. 1995. Breeding ecology and nest dispersion of Montagu's Harrier *Circus pygargus* in Central Spain. DPhil Thesis. University of Oxford. 194 pp. Bespreking in Ibis 138: 595-596. Stabiele, overwegend monogame populatie van 45 paren. Sexratio onder nestjongen week niet af van 50-50-verhouding. Broedende eerstejaars vrouwtjes waren erg zeldzaam in de populatie; één eerstejaars mannetje broedde succesvol. Meeste eerstejaars broedden niet en verbleven niet de hele zomer in het studiegebied. Hazen *Lepus granatensis* waren een belangrijke prooi, maar jonge vogels en sprinkhanen werden veel gepakt vanaf het moment dat ze talrijker werden. Voedselaanbod was belangrijkste determinant van het broedsucces. Aandeel jongen dat terugkeerde in het geboortegebied leek gekoppeld te zijn aan hun conditie op moment van uitvliegen (en dus voedselaanbod). Jongenproductie beliep *c.* 2 jongen/paar. Gemiddeld ging 11% van de nesten en 25% van de jongen verloren door oogstwerkzaamheden. Ruimtelijke spreiding niet homogeen, maar óf solitair óf in groepen van 2-16 paren. In groepsverband broedende Grauwe Kieken waren minder succesvol dan solitaire, althans in jaren met laag voedselaanbod. Blijkbaar is er voedselconcurrentie onder die omstandigheden. Ander nadeel van groepsbroeden is de kans op buitenechtelijke copulaties, zichtbaar in hogere paringsfrequentie en meer agressie tussen de mannetjes in de fase voorafgaande aan de eileg. Voordeel van groepsbroeden is tijdige detectie van predatoren.

Biemans J. & Linsen F. 1996. Broedsucces in het Limburgse in 1996. Slechtvalk Nieuwsbrief 2(1): 6-7.

Zelfde adulte vrouw Slechtvalk (sinds 1992) en vermoedelijk dito man op nestplaats centrale Limburgse Maas. Gevechten met vreemde vrouw in nawinter. Op 20 maart zeker broedend. Op 22 april voor het eerst voeding gezien. Op 11 mei 2 mannetjes en 1 vrouwtje geringd (4 weken oud; welke kleurcombinatie?). Op 24 mei eerste vlucht van mannetje. Op 27-30 mei uitgevlogen; na 31 mei nog slechts 2 jongen te zien.

Bijlsma R.G. 1996. Broeduur en uitkomstvolgorde van de eieren van de Havik *Accipiter gentilis*. Limosa 69: 67-71.

De secundaire sexratio van Haviken is in het voordeel van mannetjes. Het percentage mannetjes onder nestjongen neemt toe naarmate Haviken later met de eileg beginnen. Hoe wordt dat gestuurd? En heeft de legvolgorde binnen een nest te maken met de latere geslachtsverhouding? Tot nu toe werd steeds aangenomen dat de leeftijdsverhouding binnen een nest overeenkwam met de legvolgorde. Zo simpel is dat echter niet. Haviken beginnen namelijk pas halverwege de eileg serieus met broeden. Zodoende zou het als tweede gelegde ei in theorie als eerste kunnen uitkomen. Bij

nader onderzoek bleek echter de uitkomstvolgorde gelijk te zijn aan de legvolgorde. De leeftijden van nestjongen reflecteren dus de juiste legvolgorde. Overigens was het wel zo dat de broedduur van het eerste ei varieerde naar gelang de legselgrootte (hoe groter het legsel, hoe langer het duurde voordat het eerste ei uitkwam). Dat is belangrijk te weten als het legbegin op grond van de leeftijd van de nestjongen moet worden berekend.

Boddaert R. 1996. AWD-Waterspreeuw exit? Fitis 32(1): 33.

Havik zou pogingen hebben gedaan een Waterspreeuw te vangen (indirecte waarneming).

Chitty D. 1996. Do lemmings commit suicide?: beautiful hypotheses and ugly facts. Oxford University Press, New York. ISBN 0-19-509786-6. Prijs f 61.50.

Voor wie meer wil weten over de oorzaken van het cyclische aantalsverloop van muizen (hoofdvoedsel van veel uilen en roofvogels), is dit een interessant boek. Kruising tussen autobiografie, wetenschapsfilosofie en résumé van onderzoek naar muizen in de afgelopen 70 jaar. Chitty heeft zich altijd verzet tegen de heersende mening onder biologen dat aantallen worden bepaald door ziekte, predatoren of parasieten en voedselaanbod (dichtheidsafhankelijke regulatie). Chitty dacht meer aan zelfregulatie, teweeggebracht door gedragsveranderingen in de verschillende fases van de aantalscyclus. Dit boek beschrijft de pogingen de Chitty-hypothese te toetsen (zonder succes overigens, wat niet wil zeggen dat de hypothese is gefalsificeerd).

Dekker D. 1996. Hawks: hunters on the wing. NorthWord Press, Minocqua. ISBN 1-55971-538-3. 144 pp. Prijs £17.-.

Verhalende beschrijving van de tien talrijkste Noordamerikaanse roofvogelsoorten, gebaseerd op handboek informatie en zelf waargenomen anecdotes. Gelardeerd met fraaie kleurenfoto's. Geen cijfermatige informatie in tabelvorm of figuren.

Tekening. Gilbert van Avermaet

van Dijk J. 1996. Overwinterende Slechtvalken bij Zwolle. *Slechtvalk Nieuwsbrief* 2(1): 10-11. Wel en wee van paartje Slechtvalk op de Harculo centrale bij Zwolle: mannetje in jeugdkleed, vrouwtje adult (mannetje gekleurringd, afkomstig uit het Zuidzweedse Halland). Laatste waarneming man 2 april.

Erhart F. 1996. Rode Wouw blijft hangen. *Vlerk* 13(1): 23-25.

Sommatie van waarnemingen van Rode Wouw rond Arnhem in 1979-94 (tót 25 ex./jaar). In 1995 verbleef adult ex. (1x ook 2 ex.) rond Terletse Hei van 8 t/m 17 april. Geen nestindicaties.

Forsman D. 1995. Field identification of female and juvenile Montagu's and Pallid Harriers. *Dutch Birding* 17: 41-54.

Uitstekend overzicht van onderscheid tussen vrouwtjes en juvenielen van Grauwe en Steppenkiekendief, inclusief enkele niet eerder opgemerkte kenmerken.

van Geneijgen P. 1996. Gepaarde Slechtvalken en zomerwaarnemingen. Een overzicht vanaf augustus '95 t/m juni '96, plus nagekomen bericht. *Slechtvalk Nieuwsbrief* 2(1): 2-3, 12.

In winter 1995/96 5 paren onder observatie: broedpaar in Limburg, standvogel (man) met overwinteraar in Nijmegen, paar in Noord-Holland (aldaar in juli 1994 2 jongen gezien), 2 overwinteraars in Zwolle en 2 overwinteraars langs de Rijn. Een tweede paar bracht 2 jongen groot op een industriebouwwerk in Limburg; op 18 juni vloog een uitgevlogen wijfje tegen het raam (opgelapt en losgelaten). Andere jong nog op 26 juni in gezelschap ouders waargenomen.

Grieve A. 1996. Spring raptor movements at Gebel el Zeit, Egypt. *Sandgrouse* 18: 61-63.

Tellingen van roofvogeltrek aan de mond van de Golf van Suez. Gezien verschillen in aantallen en soortensamenstelling van trek bij Suez en Eilat zou Gebel el Zeit goede trek moeten opleveren. Dat klopte voor alle algemene soorten, met uitzondering van Schreeuwarend.

Jager L.P., Rijniers F.V.J., Esselink H. & Baars A.J. 1996. Biomonitoring with the Buzzard *Buteo buteo* in The Netherlands: heavy metals and sources of variation. *J.Orn.* 137: 295-318.

Onderzoek aan voorkomen van zware metalen in lever, nieren en poten van Buizerds in Nederland. Bij vermindering van de conditie werden eerst de vetreserves aangesproken, pas daarna de proteïnereserves. Dalende reserves gingen op hun beurt gepaard met relatieve toeneming (g/kg droge stof) van zware metalen in lever en nieren (uiteraard blijft hoeveelheid gelijk). De noord-zuid gradiënt in depositie van lood en cadmium in Nederland werd teruggevonden in de Buizerds. Verhaal helaas warrig opgeschreven, in soms onbegrijpelijk Engels.

Kenward R.E. 1996. Goshawk adaptation to deforestation: does Europe differ from North America? In: Bird D.M., Varland D.E. & Negro J.J. (eds.), *Raptors in human landscapes*, pp. 233-243. Academic Press, London.

In Noord-Amerika nestelen Haviken vooral in aaneengesloten bosgebieden. In boreale bossen van Europa ligt dichtheid lager, zijn er minder overwinterende juvenielen en zijn activiteitsgebieden groter in boreale bossen dan in sub-boreale landschapsmozaïek (afwisseling bos en cultuurland). Telemetrie laat zien dat Haviken bij voorkeur jagen in gebieden met groot voedselaanbod; daar is foerageergebied ook het kleinste en trekken jonge vogels naartoe. Blijkbaar zijn deze gebieden optimaal voor Europese Haviken, dus waarom niet voor Noord Amerikaanse? Het voedselaanbod in de broedtijd is in Noord-Amerika vermoedelijk minstens even goed als in Europa (bedoeld wordt Noord-Europa), maar in de winter is de situatie in sub-boreale Noord Amerikaanse gebieden minder gunstig, vooral voor mannetjes. Bovendien hebben Noord Amerikaanse Haviken met geduchte concurrentie te maken van Oehoes en diverse Buteo-soorten. Creëren van kaalkappen vergroott concurrentie.

Kjellén N. 1996. Brun kärnhök: en framgångsrik art en enligt riksinventeringen 1995. *Vår Fågelvärld* 55(4): 6-15.

Inventarisatie van Bruine Kiekendief in Zweden in 1995: 1186 paren geteld en 1402 geschat, ofwel sterke toename sinds 1979 (toen 508 paren). Aantallen verdeeld naar provincie (talrijkst in zuidelijke helft van Zweden). Toename komt overeen met doortrekcijfers bij Falsterbo (sinds 1988 sterke toename). Lokale reproductiecijfers vermeld (gemiddeld aantal jongen/paar, zonder n te noemen).

Klaassen R. 1996. Slechtvalken in de uiterwaarden. *Slechtvalk Nieuwsbrief* (2(1): 4-5.

Paar aanwezig in uiterwaarden Rijn (geen nadere lokatie), met waarneming van mislukte paring (op welke datum?) en laatste waarneming op 5 maart. Als prooi aangetroffen: 4 tamme duiven, 2 holenduiven, 2 wilde eenden, 1 krakeend, 4 meerkoeten, 2 kokmeeuwen, 1 watersnip, 1 kievit, 2 zwarte kraaien, 1 kramsvogel en 1 zanglijster.

Leroux A. & Bretagnolle V. 1996. Sex ratio variations in broods of Montagu's Harriers *Circus pygargus*. *J. Avian Biol.* 27: 63-69.

De geslachtsverhouding onder 368 grote nestjongen van Grauwe Kiekendieven (in 145 broedsels in 1987-93) leverde een bijna-significant groter mannen-aandeel op (203 mannen, 165 vrouwen). Eerste eieren binnen een legsel resulteerden vaak in vrouwen, de overige vaker in mannen. Ook de koloniegrootte leek van invloed te zijn op de sexratio, echter niet voedselaanbod, legdatum, broeddichtheid en broedsucces.

Lontkowski J. 1995. Die Unterscheidung von Korn - *Circus cyaneus* -, Wiesen - *C. pygargus* und Steppenweihe *C. macrourus*. *Limicola* 9: 233-275.

Voor wie de verschillen tussen juveniel en adult vrouwtje Blauwe Kiekendief nog niet weet, hier voor de zoveelste maal de uitleg (inclusief talloze foto's).

Marcus P. 1996. Het eerste broedgeval van de Havik *Accipiter gentilis* aan de noordkant van het Amsterdamse Bos in 1995. *Gierzwaluw* 34(1/2): 12-29.

Succesvol nest in Oeverlandenreservaat, twee mannetjes en een vrouwtje vliegvlug (25 juni takkelingenstadium). Verder beschrijving vondst subadulte man in Landschapspark de Groenlanden (20-12-1995), mogelijk man van broedpaar Oeverlanden. Aldaar in voorjaar 1996 subadulte vrouw en juveniele man baltend. Kans dat er meer Haviken in Amsterdamse Bos hebben gebroed, maar gemist door geringe interesse vogelaars. Ook Buizerds talrijker dan verwacht, namelijk in 1995 minstens vier nesten en twee vermoedelijke broedgevallen. Verder informatie over interacties tussen de verschillende roofvogelsoorten, voedselkeus en broedgevallen in de omtrek van Amsterdam (geval in Buitenveldert, genoemd in De Takkeling 3(2), wordt in twijfel getrokken).

Möller D. 1996. Sperber-Weibchen (*Accipiter nisus*) schlägt Zwergfliedermus (*Pipistrellus pipistrellus*). *Charadrius* 32: 43.

Sperwervrouwtje vangt overdag (14.00u) op 23 april 1994 een jagende dwergvleermuis in de lucht. **Müskens G. & Möller D. 1996. Vondst van een Slechtvalk met satelietzender (sic) in Zeeland. *Slechtvalk Nieuwsbrief* 2(1): 8-9.**

In september 1995 werd op Tholen een doosje met antenne gevonden dat met behulp van een gordel was bevestigd aan een vogelskelet. Navraag leerde dat het om een satelietzender ging, vermoedelijk van een Slechtvalk. Dit werd later bevestigd door vondst van poot met Russische ring. Het was een vrouwtje Slechtvalk, op 14 juni 1994 geringd op Kola schiereiland bij Krasnostshele (2514 km afstand van vindplaats). Twee Slechtvalken werden in zomer 1994 met zenders uitgerust, waarna de overwinteringsgebieden in Spanje en Zuid-Frankrijk konden worden getraceerd. Vermoedelijk was de vogel van Tholen één van deze twee.

Newton I. 1996. Sparrowhawks in conifer plantations. In: Bird D.M., Varland D.E. & Negro J.J. (eds.), *Raptors in human landscapes*, pp. 191-199. Academic Press, London.

In Groot-Brittannië hebben Sperwers voorkeur voor nestelen in naaldbos in plaats van inheemse loofbos, ondanks lagere prooidichtheid in coniferenaanplantingen. In Zuid-Schotland nestelden Sperwers niet op willekeurige plekken in naaldbos, maar op die plaatsen waar nestsucces aantoonbaar het best was. Vestiging trad op na eerste dunning van aanplantingen, gewoonlijk rond 20ste jaar. In daaropvolgende 10 jaren bleef nestsucces hoog en vestigingsduur constant. Bij ouder worden van opstanden liepen beide terug. Het bosbeheer zorgde via velling en herinplant voor min of meer gelijkblijvend aanbod van geschikte broedgelegenheid. Sperweraantallen bleven daardoor ongeveer gelijk, omdat desertie van te oude opstanden werd opgevangen door vestiging in jonge opstanden.

Newton I. & Wyllie I. 1996. Monogamy in the Sparrowhawk. In: Black J.M. (ed.), *Partnerships in birds: the study of monogamy*, pp. 249-267. Oxford University Press, Oxford. In drie studiegebieden in Engeland en Schotland liepen de broedvogelaantallen resp. terug, waren

ze stabiel of namen ze toe. De toenemende populatie telde een groter aandeel eerstejaars broedvogels, en wisselingen van territorium en partner waren minder frequent dan in de andere gebieden. Dit had vermoedelijk te maken met verminderde competitie om nestplaatsen. Monogamie was de regel maar doordat de jaarlijkse sterfte 30-40% bedroeg en veel van territorium werd gewisseld, waren de mogelijkheden om een langdurige paarband aan te gaan gering. In twee Schotse gebieden wisselde 54% van de Sperwers van partner van het ene op het volgende jaar (16% daarvan door scheiding), in Engeland was dat 38% (10% scheiding). Een paarband van langer dan 4 jaar werd niet bekend. Trouw aan de partner hing voornamelijk af van trouw aan de broedplaats. Vogels van dezelfde leeftijd vormden vaker een paar dan verwacht kon worden via toeval, vooral bij eerste- en ouderejaars vogels. Sperwers die hetzelfde territorium en dezelfde partner behielden, produceerden over een 2-jaars periode meer jongen dan vogels die hetzelfde territorium bezetten maar van partner wisselden, en die kregen op hun beurt weer meer jongen dan vogels die beide wisselden. Geringe territoriumtrouw en partnertrouw en slecht broedsucces werden waarschijnlijk veroorzaakt door een laag voedselaanbod ter plaatse. Kortom, partnertrouw hangt af van de kwaliteit van de broedplek en wisselingen van partner worden veroorzaakt door het lokale voedselaanbod.

Nurse A. 1996. Bird of prey persecution in the United Kingdom in 1995. Royal Society for the Protection of Birds, Sandy.

Overzicht van de bewezen gevallen van roofvogelvervolgning in Groot-Brittannië in 1995: 27x misbruik van vergif (vooral alfachloralose, maar ook mevinfos en carbofuran), 81x (op een totaal van 224 gemelde incidenten) afschot en andere vormen van destructie als klemmen (vooral nabij uitzetplaatsen voor Fazanten) en vallen en 33x uithalen van nesten (vooral Slechtvalk, maar ook Havik, Visarend, Steen- en Zearend). Vergeleken met 1994 was er sprake van een toename van vervolgning. Deze aantallen zijn minima, omdat roofvogelvervolgning in Groot-Brittannië nog veel moeilijker is aan te tonen dan in Nederland (veel particulier grondbezit, waar de toegang voor het publiek verboden is en waar jachtopzichters de dienst uitmaken). Net als in Nederland is er echter een tendens om steeds strengere straffen op te leggen aan overtreders (forse geldboetes).

Olsen P. (ed.) 1993 (in werkelijkheid in 1996 uitgekomen). Australian Raptor Studies. Australasian Raptor Association, Victoria. ISBN 1 875122 05 2. 344 pp. Prijs f 100.-.

Ook aan de andere kant van de wereld leven roofvogels en wonen roofvogelfielen. Dit boek omvat bijdragen gehouden tijdens de 10de conferentie van de Australaziatische Roofvogelgroep in 1989. Veel aandacht gaat uit naar de Slechtvalk, maar ook uilen, beschermingsmaatregelen, trek en ringen, fysiologie, anatomie en gedrag komen aan de orde bij een reeks van roofvogelsoorten uit Australië. Hoewel betrekkelijk arm aan roofvogelsoorten komen diverse juweeltjes voor, waaronder de oogverblindende Grijze Havik.

Oude Veldhuis M. & van den Akker P. 1996. De Blauwe Kiekendief op slaapplekken in Twente in de winter van '94/'95. Ficedula 25: 2-4.

Tellingen op Aamsveen, Engbertdijksvenen, Haaksbergerveen, Wierdense Veld en Witte Veen. Op Engbertdijksvenen maxima van 11 vogels in eind december en 10 vogels in eerste helft februari 1994/95. Rond 50% van Blauwe Kieken in vrouwkleed.

Pandolfi M., Giacchini P. & Giuliani A. 1995. (Nesting ecology and predation in Montagu's Harrier (*Circus pygargus*).). Suppl. Ric. Biol. Selvaggina XXII: 97-103.

Marche regio in Italië, 1991-93: 37 nesten van Grauwe Kieken onderzocht. Paren met nesten in een natuurlijke vegetatie hadden beter broedsucces dan paren in cultuurland. Predatie door terrestrische zoogdieren was de belangrijkste mislukningsfactor (mensen uitgezonderd). De grootste dichtheid was 3 nesten op 384 m², met een minimumafstand tot het dichtstbijzijnde buurnest van 24 m.

Pandolfi M., Savelli F. & Fucili E. 1995. (Analysis of a case of bigamy in Montagu's Harrier (*Circus pygargus*).) Suppl. Ric. Biol. Selvaggina XXII: 155-157.

In een bigaam broedgeval van een Grauwe Kiekendief was het broedsucces gering, waarschijnlijk vanwege de veel geringe prooiaanvoer per uur na het uitkomen van de eieren (0.17 tegen normaal 0.38 prooien/uur).

Pendleton, B.A.G., Millsap B.A., Cline K.W. & Bird D.M. (eds.) 1987. Raptor Management Techniques Manual. National Wildlife Federation, Washington D.C. XIII + 420 pp. ISBN 0-912186-82-8. £40.20.

Een ongewijzigde heruitgave in 1996 van dit belangrijke werk, waarin Noordamerikaanse roofvogelfreaks hun licht laten schijnen over veldmethoden (niet alleen technieken van onderzoek, maar ook factoren die daarop van invloed zijn en hoe een studie opgezet moet worden), wijzen van voedselonderzoek (en methoden van uitwerking), meten van habitatkenmerken (inclusief analyse), vangen en afhandelen van roofvogels, methoden van roofvogels merken (van ringen tot verven, veren afknippen, gebruik van radio-isotopen, chips, nekbanden, vleugelflappen, enzovoort), beheersmaatregelen (zeer uitgebreid) en laboratoriumtechnieken (van anatomie en systematiek tot fysiologie, hematologie, energiehuishouding, toxicologie en kweken in gevangenschap). In Europa is geen vergelijkbaar werk voorhanden. De heruitgave is uiterst welkom, omdat dit losbladige systeem (in een ringband, helaas een waardeloos systeem) al geruime tijd niet meer verkrijgbaar was. Het is te bestellen bij de Natural History Book Service, 2-3 Wills Road, Tones, Devon TQ9 5XN, UK (Tel. +44 1803-865913, Email: nhbs@nhbs.co.uk, Web Site: <http://www.nhbs.co.uk>) en heeft als bestelnummer 02936R.

Petty S.J. 1996. Adaptations of raptors to man-made spruce forests in the uplands of Britain. In: Bird D.M., Varland D.E. & Negro J.J. (eds.), Raptors in human landscapes, pp. 201-214. Academic Press, London.

In afgelopen 75 jaar zijn in Groot-Brittannië uitgestrekte naaldbossen aangeplant, ten detrimente van loofbos, hoogveen en heide. Veel van dit bos is in korte tijd aangelegd, wat leidde tot een uniforme leeftijdsopbouw. Er wordt voorgesteld om met behulp van kleinschalige kaalkap een mozaiek van bos in verschillende leeftijdsstadia te creëren. Van de 16 roofvogelsoorten hebben de meeste geprofiteerd van de bosaanplant of maakte het niet veel uit. Alleen Blauwe Kiekendief en Steenarend waren slecht af, omdat de open heide hun belangrijkste foerageergebied is; bij de uilen gold hetzelfde voor de Velduil.

Petty S., Patterson I.J., Anderson D.I.K., Little B. & Davison M. 1995. Numbers, breeding performance, and diet of the sparrowhawk *Accipiter nisus* and merlin *Falco columbarius* in relation to cone crops and seed-eating finches. Forest Ecology and Management 79: 133-146. In 1990/91 produceerden de fijnsparren in Kielder Forest (Northumberland) zeer veel zaaddragende kegels, echter niet in 1991/92. In het goede zaadjaar kwamen kruisbekken en sijnen massaal tot broeden, waardoor de totale zangvogeldichtheid in 1991 4x hoger lag dan in 1992. Sperwers leken hiervan te profiteren, want hun broedvogelaantallen en jongenproductie stegen enorm: in 1991 werden 7x zoveel jongen grootgebracht als in 1992! Smellekens gingen zich niet te buiten aan kruisbekken en sijnen, en hun reproductiecijfers waren in 1991 en 1992 nagenoeg gelijk. In het voorjaar vraten Smellekens wel vrij veel boszangvogels, zodat de grootschalige aanplant van naaldbos op heide (zoals veel gebeurd in Noord-Engeland en Schotland) niet per definitie nadelig hoeft te zijn (ervan uitgaande dat er voldoende lappen heide over blijven).

Potters H. 1995. Roofvogelonderzoek in de regio Bergen op Zoom/Roosendaal. Nieuwsbrief 2: 1-8.

In westelijk Noord-Brabant wordt stevig aan de roofvogelweg getimmerd. In deze nieuwsbrief staat gedetailleerde informatie over Wespendif, Bruine en Grauwe Kiekendief, Havik, Sperwer, Buizerd, Boom- en Torenvalk: nestplaatskeuze, legselgrootte, aantal uitgevlogen jongen (veelal bepaald met controles vanaf de grond), prooiïresten. Verder veel wetenswaardigheden. Bij Boomvalken werden 224 prooien gevonden, waaronder 69 Gierzwaluwen (talrijkste prooiïsoort).

Prins T.G. & Purvis R.M. 1996. Opmerkelijk gedrag van Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*. Limosa 69: 23.

November 1993. Texel: adulte man Blauwe Kiek vliegt laag over veld, pakt herhaaldelijk graspol, laat het vallen en gaat op grond zitten kijken naar plek waar polletje lag. Aldaar geen muizenholletjes of eventuele prooien.

Rehfish M., Toomer D. & Browne S. 1996. Responses of Common Redshanks to attacks by

Peregrine. Brit. Birds 89: 315-320.

Solitaire Tureluur drukte zich plat in modder bij aanvallen door vrouwtje Slechtvalk. Later ging de Tureluur tussen 4 Bergeenden lopen. Na 14de aanval gaf Slechtvalk op.

Rohner C. 1996. The numerical response of great horned owls to the snowshoe hare cycle: consequences of non-territorial 'floaters' on demography. J. Anim. Ecol. 65: 359-370.

Sneeuw hazen bereikten piekaantallen in ZW-Yukon (Canada) in 1990. Bijna alle residente Oehoes gingen tot broeden over en hadden grote broedsels in jaren met stijgende en piekaantallen hazen. In 1991, toen de hazenstand daalde, liepen alle reproductieparameters van Oehoes terug, inclusief overleving van jongen na het uitvliegen. In 1992 en 1993 werd helemaal niet gebroed. De overleving van de jongen was goed in hazenpiekjaren. Bovendien waren er dan veel niet-territoriale floaters aanwezig. Deze vogels waren stil en meer mobiel dan de territoriumbezitters. Hun activiteitsgebieden overlaptten met die van territoriumbezitters. Floaters werden eerder nadelig beïnvloed door de terugloop in de hazenstand dan de territoriale vogels. Bij grote aantallen floaters kan een populatiedaling (in dit geval van Oehoes, en bij traditionele tellingen van territoria) enige tijd worden versluierd door hun aanwezigheid (belangrijke foutenbron bij bepalingen van de stand aan de hand van tellingen van territoria).

Rosenfield R.N., Schneider J.W., Papp J.H. & Seegar W.S. 1995. Prey of Peregrine Falcons breeding in West Greenland. Condor 97: 763-770.

In tegenstelling tot andere studies bleek de frequentie van voorkomen en de relatieve belangrijkheid van prooien niet van elkaar af te wijken indien werd uitgegaan van prooieresten verzameld bij nesten of van directe observaties van prooiaanvoer bij nesten. De prooierestverzameling demonstreerde echter niet dat pas uitgevlogen jongen het merendeel van het menu uitmaakten, noch dat plaatselijk het sneeuwhoen een belangrijke prooi was. De Groenlandse valken vreten overwegend ijsgors (hoofdprooi), sneeuwgorst, tapuit en barmsijs. In biomassa uitgedrukt was het sneeuwhoen plaatselijk even belangrijk als ijsgors, terwijl grauwe franjepoot in belangrijkheid niet onderdeed voor sneeuwgorst, tapuit en barmsijs. Pas uitgevlogen jongen werden het vaakst gepakt: 87% en 65% van de op leeftijd gedetermineerde prooien bij twee verschillende nesten.

Tekening. Gilbert van Avermaet

Rust R. & Kechele W. 1996. Altersbestimmung von Habichten *Accipiter gentilis*: Langfristige Vergleiche gemauserter Handschwinger. Orn. Beob. 35: 75-83.

In Zuid-Beieren werden 911 series geruide handpennen van 520 havikswijfjes onderzocht. Van 178 vrouwtjes liep de serie over 2-12 opeenvolgende jaren. Er waren twee types van veerpatronen: handpennen die duidelijke banden vertoonden en handpennen met lichte en donkere velden. In Beieren behoorde 97% van de vrouwtjes tot het banden-type. Op basis van het veerpatroon konden de volgende leeftijdsklassen worden onderscheiden in het banden-type: 1, 2, 3, 4, 5-6, 7-10 en 11-15 jaar oud. Uitgebreide beschrijving en zwart-wit foto's.

Sackl P. & Zechner L. 1995. Der Zug von Greifvögeln durch die österreichischen Zentralalpen (Niedere Tauern, Steiermark) anhand von Tagzubeobachtungen 1993-1994. Egretta 38: 22-33.

Tellingen van voorjaars- en najaarstrek van roofvogels in Oostenrijkse Alpen: resp. gemiddeld 0.79 en 1.48 roofvogels/10 uur. De geringe trek werd gedomineerd door Bruine Kiek (54% van alle roofvogels). Trek in najaar al eind september tot begin oktober voorbij, dus veel eerder dan elders in Europa. Voor beide jaren wordt gegeven: soorten, doortrekperiodes, aantal, gemiddelde/10 uur. **Sarrazin F., Bagnolini C., Pinna J.L. & Danchin E. 1996. Breeding biology during establishment of a reintroduced Griffon Vulture *Gyps fulvus* population. Ibis 138: 315-325.** In de Grand Causses regio in Zuid-Frankrijk werden in 1982-92 Vale Gieren geïntroduceerd. 65% Van de vogels die als onvolwassen werden losgelaten of in het wild waren geboren vestigde zich als broedvogel in de populatie in hun 4de levensjaar. Beide groepen vogels hadden een broedsucces dat even hoog was als dat van wildlevende populaties in de Spaanse en Franse Pyreneeën. Mislukte broedsels resulteerden niet in een veranderende paarsamenstelling, wel in een wijziging van nestplaats. Indien vogels langer dan twee jaar in gevangenschap hadden gezeten, vertoonden ze (althans binnen de studieperiode) een blijvende reductie in broedsucces.

Schekkerman H. 1996. Ongebruikelijke prooi van Havik. Winterkoning 31: 56.

Adult vrouwtje Havik op 11 februari 1996 bij Castricum opgejaagd van vers aangevreten Roodkeelduiker (1094 gram); laatste had wat olie aan de buik. Suggestie dat duiker tijdens rondvliegen was gepakt, wordt gebaseerd op vermeende zeldzaamheid van aasvreterij door Haviken. Echter, aasconsumptie door Haviken is juist in februari en maart normaal.

Schilling F. 1995. Verbreitung und Bestandsentwicklung des Wanderfalken in Deutschland. Beih. Veröff. Naturschutz Landschaftsplege Bad.-Württ. 82: 163-178.

De historie van Slechtvalken in de Duitse deelstaten wordt uitgebreid behandeld. In 1994 werden 209 paren vastgesteld, waarvan 132 in Baden-Württemberg; deze brachten 487 jongen groot. In vergelijking met de vooroorlogse periode heeft de stand in de Beierse Alpen en in Baden-Württemberg zich momenteel redelijk hersteld. In de overige deelstaten is daarvan nog geen sprake. Vooral de toestand in de voormalige DDR is ronduit slecht. Alleen al in Mecklenburg-Vorpommern en in Brandenburg broedden in 1930-50 310 paren, tegen slechts 2 in 1994.

Schilling F. & Wegner P. 1995. Beringung der Wanderfalken-Population in Baden-Württemberg. Beih. Veröff. Naturschutz Landschaftspflege Bad.-Württ. 82: 225-245.

Na langdurig geklooi met voor Slechtvalken ondeugdelijke ringen (met lipjes, te zachte legering) zijn sinds 1982 hardere ringen zonder omslaglipje in gebruik. De nieuwe ringen wegen slechts 1.5 gram. Vanaf 1970 werd tevens gewerkt met kleurringen, vanaf 1974 zelfs aan beide poten. De ringschema's staan alle vermeld. Helaas worden kleurringenschema's in Europa gebrekkig gecoördineerd, zodat niet van unieke combinaties kan worden gesproken. Daar komt bij dat de gebruikte ringen nog steeds niet zodanig sterk zijn dat ringverlies achterwege blijft. Bovendien verbleekten de rode en lila ringen al na enkele jaren door de inwerking van UV-straling. Van de in 1966-93 uitgevlogen jongen (n=2848) kon 90% worden geringd. In 1988-94 werden jaarlijks 101-184 valken met een telescoop afgelezen. Op grond van de terugmeldingen worden de overlevingskansen berekend naar sexe, dispersie en trek gekwantificeerd en doodsoorzaken beschreven.

Schneider R. 1995. Der Wanderfalk *Falco peregrinus* als Brutvogel in der Grossstadt - Neue Chancen für eine vom Aussterben bedrohte Tierart? Orn. Beob. 92: 315-319.

In 1992 en 1993 werd de prooikeus van een slechtvalkpaar in Berlijn onderzocht. Het paar ving 31 soorten vogels; daarvan namen stadsduif, spreeuw, kokmeeuw en gierzwaluw elk meer dan 10% voor hun rekening. Er zou in de broedtijd een voorkeur voor grote prooi-soorten bestaan. In de nestjongenfase werden ook veel kleine prooien gevangen. Volgens de auteur zou dat kunnen betekenen dat Slechtvalken niet altijd voldoende prooi van het grote formaat kunnen vinden in grote steden. De gepresenteerde resultaten in het artikel laten die conclusie echter niet toe.

Schüpbach T. 1996. Kornweihen *Circus cyaneus* als Beute von Füchsen *Vulpes vulpes*? Orn. Beob. 93: 181-184.

In 1991-95 werden de overblijfselen van 19 Blauwe Kiekendieven gevonden voor de ingang van een vossenhol (bovendien 21 Buiszeters, 3 Sperwers en 1 Smelleken, naast 24 andere vogels in 13 soorten). Onduidelijk of de vossen deze roofvogels zelf pakten (op de slaappleaats), of dat ze onder hoogspanningsdraden werden gevonden.

Siders M.S. & Kennedy P.L. 1996. Forest structural characteristics of *Accipiter* nesting habitat: is there an allometric relationship? Condor 98: 123-132.

Hoe verschillende soorten *Accipiters* (havikachtigen) de beschikbare habitats gebruiken in New Mexico wordt onderzocht aan de hand van vooronderstellingen. De lichaamsgrootte zou daarbij (voor de onderzoekers althans) de doorslaggevende factor moeten zijn: hoe groter de *Accipiter*, hoe groter de nestboomsoort en hoe wijder de bomen uit elkaar staan. Bij een betrekkelijk klein aantal paren van Havik, Coopers Havik en Sharp-shinned Hawk werden rond het nest een aantal (in de ogen van de onderzoekers) relevante variabelen gemeten, waarna gegoochel met ANOVA's en andere statistische pakketten uitsluitel zou moeten geven of de vooronderstellingen uitkomen. Verbazingwekkend dat deze amptenaren-blabla door gerenommeerde bladen wordt gepubliceerd.

Squires J.R. & Ruggiero L.F. 1995. Nest-site preference of Northern Goshawks in southcentral Wyoming. J. Wildl. Manage. 60: 170-177.

Bij 39 haviksparen werd de nestomgeving beschreven op 3 niveaus: nestboom, 0.04 ha rond het nest en de ruime nestomgeving. De gemeten variabelen werden vergeleken met dito variabelen van random gekozen plekken. De gemiddelde diameter van de nestboom op borsthoogte was dikker dan bij bomen uit de omgeving van het nest; bovendien waren de nestbomen hoger en dikker dan in de random plots. De nesten zelf zaten op plekken die niet afweken van de rest van het bos. De dichtheid aan bomen rond het nest was kleiner dan in random plots, maar er waren wel meer hoge bomen. De nestplaatsen van Haviken zaten niet in de klassieke "old-growth" bossen (gelaagd bos, dikke bomen, dicht kronendek, veel dood hout), eerder in oud bos in één leeftijdsklasse, zonder kruid- en struiklaag en met een gesloten bladerdak.

Squirre J.R. 1995. Carrion use by Northern Goshawks. J. Raptor Res. 29: 283.

Vier observaties van Haviken die op aas zaten te vreten, 3x onbekende leeftijd (oktober) en 1x adult (januari). Wordt vermoed dat haviken opportunist zijn en aas vreten als dat voorhanden is. (In Nederland is aasconsumptie door Haviken normaal, vooral in winter en voorjaar.)

Steendam H. 1996. Braakbalonderzoek Blauwe kiekendief. In de Vogelkijker 12(1): 13-21.

Op 49 plekken op de slaappleaats van het Zuidlaardermeer werden in 1995/96 97 braakballen gevonden. Hierin zaten 153 veldmuizen, 65 veld-/aardmuizen, 3 spreeuwen en 2 ongedetermineerde vogels.

Steiner H. & Erlinger G. 1995. Die Rohrweihe (*Circus aeruginosus* L.) in Oberösterreich. Egretta 38: 1-12.

Toename Bruine Kiek van 0 paar in 1980 naar 8-11 paar in 1993-94 (6% van Oostenrijkse populatie). Mediane data van doortrek 17 april en 6-7 september. Begin eileg tussen eind april en eind mei. Gemiddelde legselgrootte 4.76 eieren (n=25). Aantal uitvliegende jongen 2.76/paar (n=50) en 3.37/succesvol paar (n=40). Eén geval van bigynie (beide vrouwtjes jaagden, terwijl mannetje de jongen bewaakte). In populatie tot 9 paar nam broedsucces af met toenemende populatiedichtheid (van 3.7 naar 2.2 jongen). Alle nestplaatsen in riet, op één na (struikgewas). 32 prooien gevonden: 10 kokmeeuwen, 5 mollen, 4 jonge fazanten, 2 nestjonge houtduiven, 2 duiven spec., 1 postduif, 1 veldmuis, 1 jonge haas, 1 jonge bisamrat, 1 jonge kat, 1 halfwas wilde eend, 1 jong waterhoen, 1

jonge meerkoet, 1 jonge veldleeuwerik.

Tagaki M., Ueta M. & Ikeda S. 1995. Accipiters prey on nestling birds in Japan. J. Raptor Res. 29: 267-269.

Twee Haviken werden betrapt bij het nest tijdens de aanvoer van een nestjonge prooi. Ook een Japanse Kleine Sperwer (*Accipiter gularis*) plunderde een buulbuulnest met jongen die groot genoeg waren om uit te vliegen. Helaas wordt niets verteld over de weersomstandigheden tijdens welke deze acties werden ondernomen (komt nestplunderen meer voor tijdens slecht-weer periodes, of bij een lage prooiestand?).

Tella J.L., Donazar J.A., Negro J.J. & Hiraldo F. 1996. Seasonal and interannual variations in the sex-ratio of Lesser Kestrel *Falco naumanni* broods. Ibis 138: 342-345.

De secundaire sexratio onder nestjongen van Kleine Torenvalken werd in twee gebieden in Spanje onderzocht in 1988-93 (Sevilla) en in 1993 (Monegros). Alleen in Sevilla werden significant meer vrouwtjes grootgebracht, maar dit verschil verdween indien de gegevens uit 1993 (het enige afzonderlijke jaar met een duidelijk vrouwenoverschot) niet werden meegerekend. In Monegros week de man-vrouw verhouding niet af van 1:1. De gecombineerde gegevens over 1988-93 lieten in Sevilla een daling van het percentage mannetjes in de loop van het broedseizoen zien (per 10-daagse periodes), maar in de afzonderlijke jaren verdween dat verschil (de broedperiode is echter kort, zodat er maar 2-3 decades zijn om het patroon te bekijken). De conclusie dat er variaties in sexratio per seizoen, tussen jaren en tussen populaties bestaan, en dat het daarom riskant is om een reeks van jaren op een hoop te gooien om aldus de adaptieve waarde ervan te meten, kan natuurlijk met hetzelfde recht worden omgedraaid. De uiteindelijke (evolutionaire) betekenis van de geslachtsverhouding krijgt zijn beslag immers op de lange termijn, niet op de korte.

Thake M.A. 1992-94. Improved decision making by migrating raptors during peak period of migration. II-Merill 28: 11-15.

Najaarstrek van roofvogels over Malta hangt sterk samen met windkracht. Weinig trek staat er op dagen met stevige wind in de vroege ochtend. Het aantal roofvogels op doortrek tijdens slecht weer (te harde wind) was relatief kleiner in de doortrekpiek. Als verklaring wordt "socialisatie" genoemd, ofwel gezamenlijke trek waardoor een optimalere synchronisatie van trek kan worden bereikt. Helaas, niets is bekend van wat gebeurt op momenten met sterke noordwestelijke wind (rugwind, dus misschien op grote hoogte sterke trek?).

Valkama J., Korpimäki E. & Tolonen P. 1995. Habitat utilization, diet and reproductive success in the Kestrel in a temporally and spatially heterogeneous environment. Ornis Fennica 72: 49-61.

Habitatselectie van foeragerende Torenvalken werd in 1989-91 in West-Finland bekeken in relatie tot beschikbaarheid van prooi en het broedsucces. Woelmuizen waren de hoofdprooi; deze hebben een 3-jaarscyclus, waarbij de stand in 1989 in elkaar klapte, 1990 een daljaar was en 1991 een toename te zien gaf. Habitatkeus wisselde sterk per jaar. Reproductiesucces was beter in kleinschalig dan in grootschalig cultuurland. Eerstgenoemde habitat verschaft meer alternatieve prooien (rosse woelmuis, spitsmuizen, kleine vogels, insecten) op momenten dat de stand van woelmuizen (*Microtus epiroticus*, *M. agrestis*) laag is. Met andere woorden: kleinschalig cultuurland is een stabielere omgeving voor Torenvalken.

Vereijken J. & Verbeeten M. 1996. Roofvogelonderzoek Nationaal Park De Grootte Peel 1996. Rapport in eigen beheer, 15 pp.

Gebied van 1360 ha, overwegend heide met bosjes. Territoria roofvogels: 1 Wespandief (2 eieren, 2 jongen, legbegin 26 mei), 1 Bruine Kiek (+ jongen), 7 Haviken (4 succesvol), 1 Sperwer (5 eieren, 4 jongen), 9 Buiszeters (5 succesvol), 3 Torenvalken (alle succesvol) en 1 Boomvalk (succesvol). Diverse gevallen van roofvogelvervolgving.

Viñuela J. 1996. Establishment of mass hierarchies in broods of the Black Kite. Condor 98: 93-99.

Groei van het eerstgeboren jong bij Zwarte Wouwen is niet afhankelijk van weersomstandigheden, ervaring van de ouders, broedselgrootte of jaar. Er was een licht positieve correlatie met de

hoeveelheid voedsel in het nest, en een licht negatief verband met legdatum.

Vogele W. 1996. Zum Bruterfolg einer Steinadlerpopulation *Aquila chrysaetos* im Zentralalpennin. Orn. Beob. 93: 35-45.

Steenarenden werden in 1993-94 onderzocht in studiegebied van 4000 km² in Italië. Dichtheid erg laag (1 paar/400 km²), zo ook het broedsucces (0.35 jongen/paar). Lage broedsucces veroorzaakt door hoge aandeel niet-broedende paren (35-65%). Begonnen broedsels echter zeer succesvol (slechts 1 op 7 broedsels mislukt), wat komt door vrijwel permanente aanwezigheid van ouder op nest (solitaire arenden kunnen niet verstoren). Lage dichtheid en dito jongenproductie worden veroorzaakt door lage prooidichtheid, wat op zijn beurt direct en indirect door mensen teweeg is gebracht.

Wegner P. 1995. Der Wanderfalke in Nordrhein-Westfalen. Beih. Veröff. Naturschutz Landschaftsplege Bad.-Württ. 82: 179-184.

In de periode 1950 tot 1970 stierf de populatie Slechtvalken uit. Vanaf 1990 nam de soort weer snel toe als broedvogel, nadat in 1970-86 17 valken door de Duitse valkeniersbond waren losgelaten en 17 valken door asiels werden teruggezet. In 1994 waren al 20 territoria bezet. Veel paren zijn tegenwoordig geringd en deels afkomstig van uitzetprogramma's. Slechts een kwart van de vogels is ongeringd.

Williams L.P. 1996. Two juvenile Peregrine Falcons carrying same prey. Brit. Birds 89: 94. Twee jonge Slechtvalken hadden in de vlucht gezamenlijk een nog spartelende Rotsduif vast aan de rug (21 juli 1995). Ze landden ermee in een kreek, waarna ze samen begonnen te vreten. Door het opkomende water moesten ze enkele malen het karkas uit het water optillen. Een derde juveniel (vermoedelijk vrouwtje) voegde zich later bij dit tweetal.

Wilson K.M. 1996. Wintering Merlins hunting over sea and hunting as pair. Brit. Birds 89: 140.

Iedere zee trekker kent het Smelleken dat recht uit zee komt aangevlogen. Lang niet al deze vogels hoeven trekkers te zijn, maar jagen veeleer boven zee op arriverende zangvogels. Hier wordt een Smelleken beschreven dat 800 m uit de kust een Veldleeuwerik probeerde te vangen. Verder beschrijving van twee gezamenlijk jagende Smellekens, die een hoog vangstsucces zouden hebben (wordt niet gekwantificeerd).

Zucca P. 1995. (Assessment of a raptor population status through the evaluation of the blood chemistry profiles.) Suppl. Ric. Biol. Selvaggina XXII: 339-343.

Het bloed van een wildelevende Slechtvalk en een Oehoe werd onderzocht om een indruk te krijgen van de gezondheid van de betreffende dieren en hun leefgebied (o.a. kalium, cholesterol, chloor, natrium).

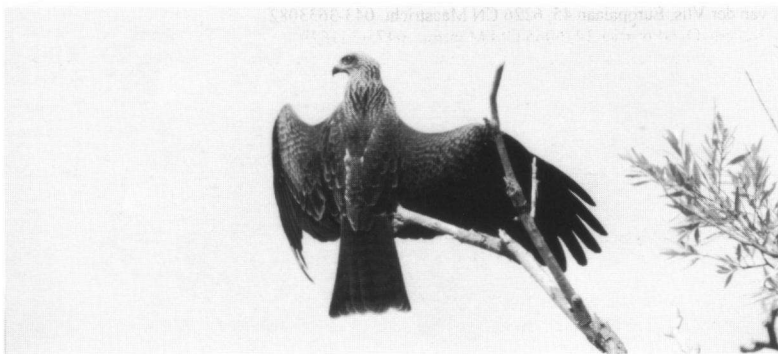

Foto: Zonnebadende Zwarte Wouw (Arnold Dekker)